

Ver við í kjakinum!

Send teldupost til post@sosialurin.fo

Frælsið at læra

Jógvan Philbrow

Tað verður oftað ført fram at tað hevur stóran týdning, at byrjunar undirvísing í lesing, skrivning og rokning byrjar tíðliga í lívinum hjá barninum. Samstundis sum týdningurin av at barnið skal byrja innskúlingina fyrr.

Hesi argumentini føra sum oftast, til at stovnað vera forskúlar. Hetta er so rákið rundan um okkum.

Granskarar eru tó, í stórum meiriluta, ið siga at soleiðis hongur læring ikki saman og at byrja fyrr kann gera óbøtiligan skaða á lærutílgongdina hjá barninum.

Ført verður fram at meira leik og læring er rætta kósin, men lærugranskarar sum Peter Gray siga, at í tí løtu vaksin avgera innihaldið og stýra einum spæli er tað ikki longur spæl. Spæl er nakað sum børnini sjálvi velja og sjálvi stýra.

Hann vísir á at samfeløg avmarka meira og meira spæli-møguleikar hjá børnum og at hetta hevur stórar avleiðingar fyri tey og fyri samfeløgini. Millum annað tí mangulin fremur angist, tunglyndi,

sjálvmorð, sjálvsøkni og missin av skapanarevni.

At stýra lívinum hjá børnunum hevur tiskil stórar avleiðingar.

Hvussu verður spælið avmarka?

Samfelagið er nógv broytt seinastu nógvu árin. Frá bóndasamfelag, iðnaðarsamfelag og nú til kt-samfelag.

Frá tí at børnini vóru “uppi í” øllum í bóndasamfelagnum, ella skifti frá heimagangandi húsmøðrum til lønandi arbeiði, har børnini framvegis sluppu at spæla í nærumhvørvinum, nærumuttan at vaksin blandaðu seg ella vóru tilstaðar, er støðan ein heilt onnur í dag.

Nakrar av “markantu” broytingunum hendu í t.d. 2000 tá komm-unurnar yvirtaka dagstovnaðkið.

Tá gerast fleiri dagstovnar (barnagarðar og vøggustovur) umframt at fleiri frítíðarskúlar vera stovnsettir. Hendan broytingin er ein avmarking av “frælsinum” hjá børnunum. Aftur í 2006 hendir ein stór broyting eftir at fyrsta PISA úrslitið bleiv kunn-gjört. Yngstu børnini fingi ein longri skúladag, umframt at innihaldið í skúlagongdini fekk eina uppstramman og skuldi innihalda meira. Nøkur ár seinni byrja so

nøkur “forskúla” prosjekt í Leirvík og í Kelduni í Skálabotni sum tey fyrstu.

Gjøgnumgangandi er tað ein minking av “frírúminum” hjá børn-unum, sum her er talan um. Fleiri føroyskir barnagarðar hava frá byrjan roynt at vart hetta frírúmi, tó undir stovnstreytum. Men gongdin er at so hvørt sum fleiri og fleiri krøv vera sett, bæði tað ósagda og tað sagda, í form av námsætlanum og líknandi, minkar hetta frælsa rúmi.

Meira vit stýra minna fáa vit, ella tað tykjast serfrøðingar at siga, eitt nú Sir Ken Robinson við sínum framløgum um evnið. Hann vísir á at børn tíðliga læra, at tað bert er ein rættur máti at svara spurningum uppá og vera teirra skapanarevni avlærd, heldur enn stimbra.

Peter Gray heldur at smøl skúla-hugsan er orsökkin til, at alt skal stýrast av vaksnum. Hetta verður so undirbyggt í ávísan mun av Pasi Sahlberg, finskur lærari, professari og fyrrverandi ráðgevi innan finska “Skúlamálaráðnum”, sum sigur nakað um, at lærarayrkið og fakini er blivið ov stýrd og at lóggávan eigur at hava størri álít á lærarunum.

Ein annar vandi, ifylgju “The Cambridge Primary Review” frá 2010 segði beinleiðis, at eingin prógv vóru

fyri at børnini vóru betri fyri av at byrja fyrr í skúla, men at nógv týddi uppá at børn kundu fáa skaða av tí, eitt nú við at tey fyrr mistu hugin at ganga í skúla.

So her eru nøkur minus tá talan er um at stýra og minka, um frælsið at spæla hjá børnunum.

Hvat læra børnini so av tí frælsa spælinum?

Annað enn at børn heilt einfalt gerast glað av at spæla, læra tey eina rúgvu í spælinum.

Heilt stutt kann nevast:

Í tí kropsligaspælinum læra tey um sín krop, hvat hann kann, hvussu hann virkar, halda seg kropsliga virkin og harvið sunn.

Í málsligaspælinum læra tey sam-skiftið við onnur, at syngja ella við at snakkað við seg sjálvan ella leikurnar, læra tey málið og hvussu lættast og rættast er at samskifta.

Í granskandispælinum læra tey um heimin rundan um tey, læra at kenna og merkja alt rundan um seg. Læra hvussu ting virka og hvat tey kunnu brúkast til.

Í skapanarspølum læra tey at byggja, forma og skapa lutir, borgir úr pútum ella lego, læra um ymisk skap og hvussu ymiskir lutir kunnu

setast saman.

Í hugaheimsspælinum –“fantasi”-er tað hugsanir vera mentir, tað at royna hugflogið av og finna uppá nýtt.

Í sosialaspælinum lærir barnið at samskifta, samstarva, samhuga ella at liva seg inn í tilveruna hjá øðrum menniskjum.

Fyri bert at vísa ein part av tí sum lært verður í spæli.

Felags fyri hesi er, at hesi evnini sum vera vand og ment, eru allar fortreytir fyri tað meira siðbundnu og skúlakendu læringina. Og betur hesi evnini eru tá barnið byrjar meira vaksnamannastýrdum tiltøkum, betur verður barnið ført fyri at vera við og taka til sín.

Vit eiga ikki at vera við í rákinum at minka um frælsa spælið hjá børnunum, men heldur royna at vera við til at styrkja um teirra frælsa spæl.

At senda børn í forskúla, ella skipa dagstovnarsoleiðis at teir líkjast meira skúlunum, er at gera børnunum eina bjarnatænastu. Mentamálaráði átti at tikið seg saman og fylgt ráðunum frá serfrøðingunum á økinum.

Skulu Føroyar taka móti flóttafólku?

– §52 fyrispurningur til løgmann

Bjarni Djurholm

løgtingsmaður

1) Hevur Løgmaður metingar um, hvussu vit skulu skipa flóttafólkaarbeiði og kostnaðin av møguligari flóttafólka skipan í Føroyum?

2) Hevur Løgmaður metingar um, hvørjar átrúnaligar, mentanarligar og fólkaræðiligar avbjóðingar fara at vera, taka við flóttafólk úr t.d. Miðeystri?

3) Heldur løgmaður tað ikki vera skilabetri, at vit verða við at fígga neyðhjálp og humaniter átøk nærhendis krígsøkjunum og soleiðis veruliga hjálpa, so tað munar?

4) Ælar løgmaður at leggja fyri Løgtingið frágreiðing, sum verður støði undir aðalorðaskifti um flóttafólk til Føroyar?

Viðmerkingar:

Í nýggjársrøðuni bar løgmaður boðskapin, at Føroyar eiga at taka móti flóttafólku framyvir. Sum framhald hevur løgmaður víst á, at vit eiga at umhugsja at taka ímóti upp

móti 60 flóttafamiljum um árið, sum svarar til eini 250 til 300 fólk.

Útmelding løgmans var greið, men ógreiða er harafturímóti um, hvussu samfelagið skal fyrireika seg til nýggju støðuna soleiðis, at samfelagið kann fyrireika seg til avbjóðingina.

Eisini er stóra avbjóðingin, hvussu samfelagið skal húsa, skúla, geva sálar/lækna-liga hjálp og annars vera um flóttarnar, og hvussu landskassin kann bera kostnaðin, sum fyri 60 flóttafamljur helst fer at kosta útvið 50 mio kr árliga. Hugsja vit okkum, at familutalið ár undan ári økist javnbært, verður skjótt talan um árliga upphædd sum verður fleirfalt so stór.

Hetta fer harumfarmt at geva samfelagnum stórar fólkaræðiligar, mentanarligar og ikki minst átrún-aðarligar avbjóðingar.

Aðrastaðni er alt meira vanligt, at heili øki, sum eru búsett av flóttum við t.d. muslimskum átrúnaði í størri og minni mun eru regulerað sum paralellsamfeløg, har erklerað mál hjá fleiri er at virka móti fólkaræði og ístaðin stuðla jihad og at umskipa samfelagið til eitt khalifat.

Tí kann flóttafólkasurningurin eisini gerast spurningur um grundleggjandi virðini, sum samfelagið byggir á.

Vísandi til sjálvsøgdu virðingina fyri mannarættindum og grundlógartryggjaðu ásetingarnar um trúðarfræli, frælsi at skipa samkomur o.s.fr., kunnu myndugleikarnir ikki loyva sær at skilja millum teir flóttar, sum vilja koma til Føroyar.

Tí er tað ein ovurstór avbjóðing yvir tíð at taka móti 100-tals flóttum árliga, har eingin vitan er um langtíðarárin fyri føroyska samfelagið.

Alternativið at taka flóttar til Føroyar er, at landsstýrið átekur sær skipaða hjálp til flóttafólk í londum, sum eru nærhendis teim-um krígsøkjunum, har fólk verða forfylgd, myrd, neyðtikin, seld sum trælir og annars jagstrað til frá húsi og heimi fyri sín átrúnað.

Við at hjálpa flóttum í teirra nærumhvørvi kann landsstýrið lokalt fígga skúlagongd, heilsurøkt, sanitera skipanir o.s.fr. nógv dyggari, enn samfelagið fyri somu upphæddir megnar við at húsa 10-tals familjum árliga í Føroyum. Tvs. veruliga hjálpa

har tað munar.

At skipa fyri slíkum hjálpararbeiði og at fáa til vega neyðugan pening er bert spurningur um áræði og politiskan vilja.

Ein orsök til eksponeringina á flóttar nú er, at ræðuleikarnir í muslimsku regiúnunum eru vorðnir ófatilgir.

Sokallaða arabiska várið endað í sonnum ruðuleika og menniskjaligum ræðuleikum. Serstakliga hevur borgarakríggið í Sýria víst, hvussu hópisleys støðan er í økinum. Milliðnir er flýdd frá húsi og heimi og eru flóttar í egnum landi, umframt, at aðrar milliðnir eru flýdd av landinum.

Burturúr hesum ræðuleikum er sprottið kanska mest ráði felagsskapur nakrantíð, Islamic State (IS), sum hevur erklerað mál, at stóru partur av Sýria og Irak skulu vera eitt islamiskt kalifat, har Sharia-lógin skal praktiserast niður í smálutir.

Serstakliga hevur forfylgingin rakt kristnu minnilutanar í økinum. Eisini aðrir minnilutar eru sera hart raktir. Píning, neyðtøkur, dráp og søla av ungum gentum er gerandiskostur. Eisini hava vit sæð markleysar ræðuleikar fyri opnum skermi, har

vesturlendsk tíðinda- og hjálparfólk verða skorin á háls og avhøvdað fyri opnum upptøkutólum.

Tað eigur tó at undra, at tá mannarættindi so skammiliga verða niðrað og traðkað undir føtur, og har kvinnur og javnrættindi annars verða so hunddálkað, at tað ikki hevur vakt meira politiskan ans í Føroyum enn tilfeldið er.

Hetta var m.a. sjónligt í Løgtinginum, tá undirritaði farna heyst reisti spurningin til løgmann um ræðuleikarnar í miðeystri, framdir av Islamic State (IS).

Samanumtikið nam løgmaður í nýggjársrøðuni við sera álvars-ligar, viðkomandi og eisini avgerandi spurningar, tá hann mælti til, at vit umrøða at taka móti flóttafólku í Føroyum.

Við støði í nýggjársrøðuni verður hesin skrivligi spurningur setur løgmanni.

Á Føroya Løgtingi
6. januar 2015